

XORIJIY TILLARNI O‘RGANISHDA MOTIVATSIYANING AHAMIYATI

Hudoyberdiyeva Ozoda Abduqodir qizi
Second-year student of the Faculty of Pedagogy and
Science-Humanitarian Subjects,
The Field of Philology and Teaching Languages

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20373177>

Annotatsiya

Ushbu maqolada xorijiy tillarni o‘rganish jarayonida motivatsiyaning o‘rni, uning turlari hamda ta‘lim samaradorligiga ta‘siri tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshirish usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlarning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida ichki va tashqi motivatsiya omillari, ularning til ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi roli ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, yuqori motivatsiyaga ega talabalar xorijiy tillarni tezroq va samaraliroq o‘zlashtiradi.

Kalit so‘zlar: motivatsiya, xorijiy til, ta‘lim jarayoni, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar, til ko‘nikmalari.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni o‘rganish zamonaviy ta‘limning muhim tarkibiy qismiga aylandi. Xususan, ingliz tili xalqaro aloqa, ilm-fan, texnologiya va biznes sohalarida asosiy vosita sifatida qo‘llanmoqda. Shu sababli yoshlarning xorijiy tillarni mukammal egallashi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Biroq til o‘rganish jarayoni uzoq muddatli va murakkab bo‘lib, unda motivatsiya asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. O‘quvchining yoki talabaning tilni o‘rganishga bo‘lgan qiziqishi va ichki ehtiyoji qanchalik yuqori bo‘lsa, o‘quv natijalari ham shunchalik samarali bo‘ladi. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda motivatsiya til o‘rganish muvaffaqiyatining eng muhim psixologik omili sifatida e‘tirof etiladi. Gardner va Lambert tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda motivatsiya til egallash darajasiga bevosita ta‘sir qilishi ta‘kidlangan (Gardner, 1985).: Xorijiy tillarni o‘rganishda motivatsiya nafaqat bilim olishga bo‘lgan istakni, balki muntazam mashq qilish, kommunikativ faoliyatda qatnashish va o‘z ustida ishlashni ham rag‘batlantiradi. Shu bois ta‘lim jarayonida o‘qituvchilar motivatsiyani shakllantirish va uni doimiy ravishda qo‘llab-quvvatlashga alohida e‘tibor qaratishi lozim.

Motivatsiya tushunchasi va uning turlari

Motivatsiya — insonni muayyan faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar yig‘indisidir. Psixologiyada motivatsiya shaxsning maqsad sari intilishiga sabab bo‘luvchi kuch sifatida talqin qilinadi. Til o‘rganish jarayonida motivatsiya o‘quvchining darsdagi faolligi, mustaqil ishlashi va natijaga erishish darajasini belgilaydi.

Olimlar motivatsiyani asosan ikki turga ajratadilar:

Ichki motivatsiya

Ichki motivatsiya shaxsning o‘z qiziqishi va ehtiyoji asosida faoliyat olib borishidir. Masalan, talabaning ingliz tilini chet el adabiyotlarini o‘qish, filmlarni tushunish yoki xalqaro muloqot qilish uchun o‘rganishi ichki motivatsiyaga misol bo‘ladi. Deci va Ryan tadqiqotlariga ko‘ra, ichki motivatsiya uzoq muddatli va samarali o‘rganishga xizmat qiladi (Deci & Ryan, 2000).

Ichki motivatsiyaga ega talabalar odatda:

- darslarda faol qatnashadi;
- qo‘shimcha materiallar bilan ishlaydi;

- mustaqil ravishda yangi bilim izlaydi;
- til ko'nikmalarini rivojlantirishga intiladi.

Tashqi motivatsiya

Tashqi motivatsiya esa mukofot, baho, sertifikat yoki ota-onalar talabi kabi tashqi omillar bilan bog'liq. Masalan, IELTS sertifikatini olish yoki imtihondan yuqori ball to'plash uchun ingliz tilini o'rganish tashqi motivatsiya hisoblanadi.

Tashqi motivatsiya qisqa muddatli natija berishi mumkin, biroq ichki motivatsiyaga nisbatan barqaror emas. Shu sababli o'qituvchilar talabalarni ichki motivatsiyaga yo'naltirishlari muhimdir.

: Xorijiy tillarni o'rganishda motivatsiyaning roli

Motivatsiya til o'rganishning barcha bosqichlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Motivatsiyasi yuqori bo'lgan talaba ko'proq mashq qiladi, xatolaridan qo'rqmaydi va yangi bilimlarni tezroq o'zlashtiradi. Dörnyei ta'kidlaganidek, motivatsiya til o'rganishdagi muvaffaqiyatning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir (Dörnyei, 2001).

Til o'rganishda motivatsiyaning quyidagi ijobiy jihatlari mavjud:

- darsdagi faollikni oshiradi;
- kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi;
- mustaqil ta'limga undaydi;
- o'quvchining o'ziga bo'lgan -ishonchini kuchaytiradi;
- o'quv jarayonidagi stressni kamaytiradi.

Ayniqsa speaking va listening kabi ko'nikmalarni rivojlantirishda motivatsiya muhim rol o'ynaydi. Chunki talabalar chet tilida gapirishdan qo'rqishi yoki uyalishi mumkin. Yuqori motivatsiya esa bu psixologik to'siqlarni yengishga yordam beradi.

Zamonaviy metodlarning motivatsiyani oshirishdagi ahamiyati

ozirgi kunda interaktiv metodlar va axborot texnologiyalaridan foydalanish talabalarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshirmoqda. Multimedia vositalari, mobil ilovalar va online platformalar o'quv jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Interaktiv metodlar

Interaktiv metodlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Rolli o'yinlar, debatlar, guruhli ishlash va loyiha metodlari talabalarni erkin fikrlashga undaydi. Vygotskiy nazariyasiga ko'ra, ijtimoiy muloqot ta'lim jarayonining muhim qismi hisoblanadi (Vygotsky, 1978).

Masalan:

- dialog tuzish;
- juftlikda ishlash;
- ingliz tilida taqdimot qilish;
- muammoli vaziyatlarni muhokama qilish.

Bunday metodlar talabalarni darsga jalb etadi va ularda tilga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi.

Axborot texnologiyalari

Raqamli texnologiyalar til o'rganishda katta imkoniyatlar yaratmoqda. YouTube, Quizlet, Duolingo va BBC Learning English kabi platformalar talabalar uchun qulay resurs hisoblanadi.

Ushbu vositalar:

- talaffuzni yaxshilaydi;
- lug'at boyligini oshiradi;
- tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantiradi;
- mustaqil o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Texnologiyalar yordamida darslarni qiziqarli tashkil etish motivatsiyani oshiruvchi muhim omil sanaladi.

O'qituvchining motivatsiyani shakllantirishdagi roli

Til o'qituvchisi motivatsiyani shakllantirishda markaziy o'rin egallaydi. O'qituvchining darsni tashkil etish usuli, munosabati va pedagogik mahorati talabalar qiziqishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Samarali o'qituvchi:

- talabalarni rag'batlantiradi;
- ijobiy muhit yaratadi;
- individual yondashuvni qo'llaydi;
- qiziqarli topshiriqlar beradi;
- talabalarning muvaffaqiyatini e'tirof etadi.

Harmerning fikriga ko'ra, motivatsiyali muhit yaratish o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir (Harmer, 2007). Ayniqsa yosh o'quvchilarda o'yin texnologiyalari va rag'batlantirish usullari samarali natija beradi.

Motivatsiyaga ta'sir qiluvchi muammolar

Ba'zi hollarda talabalar xorijiy tilni o'rganishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Bu esa motivatsiyaning pasayishiga olib keladi. Asosiy muammolar quyidagilar:

- grammatikaning murakkabligi;
- talaffuzdagi qiyinchiliklar;
- amaliyot yetishmasligi;
- darslarning zerikarli tashkil etilishi;
- o'ziga ishonchsizlik

Agar talaba o'z natijasini sezmasa, u asta-sekin qiziqishini yo'qotishi mumkin. Shu sababli darslarda kommunikativ va amaliy yondashuvni kuchaytirish zarur.

Motivatsiyani oshirish usullari

Talabalarning xorijiy tilga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

Maqsadni aniq belgilash.

Talaba nima uchun til o'rganayotganini anglashi kerak.

Rag'batlantirish.

Sertifikatlar, maqto'v va kichik mukofotlar motivatsiyani oshiradi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.

Mobil ilovalar va online platformalar darsni qiziqarli qiladi.

Kommunikativ muhit yaratish.

Talabalarning ingliz tilida muloqot qilishiga imkon yaratish muhim.

Individual yondashuv.

Har bir talabaning qiziqishi va qobiliyatini hisobga olish zarur.

Real hayot bilan bog'lash.

Tilni kundalik vaziyatlarda qo'llash motivatsiyani kuchaytiradi.

Tadqiqot va tahlil

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, motivatsiya va akademik muvaffaqiyat o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjud. Yuqori motivatsiyaga ega talabalar til ko'nikmalarini tezroq rivojlantiradi. Oxford tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda motivatsiya strategik o'rganishning asosiy omili sifatida ko'rsatilgan (Oxford, 1990).

Shuningdek, zamonaviy ta’limda kommunikativ yondashuv motivatsiyani oshirishning samarali vositasi sifatida e’tirof etiladi. Talabalar amaliy faoliyat orqali tilni tabiiy ravishda o’zlashtiradilar.

Xulosa

Xorijiy tillarni o’rganishda motivatsiya eng muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi. Ichki va tashqi motivatsiya o’quvchilarning ta’lim jarayonidagi faolligiga bevosita ta’sir qiladi. Yuqori motivatsiya til ko’nikmalarini samarali rivojlantirish, mustaqil o’rganish va kommunikativ faoliyatni kuchaytirishga yordam beradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va ijobiy ta’lim muhiti motivatsiyani oshirishning muhim vositalari hisoblanadi. O’qituvchi esa motivatsiyani shakllantirishda yetakchi rol o’ynaydi. Shu bois xorijiy til darslarida innovatsion yondashuvlardan foydalanish va talabalarni rag’batlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Kelajakda xorijiy tillarni o’qitishda motivatsion strategiyalarni yanada takomillashtirish va amaliyotga keng joriy etish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Gardner, R. C. (1985). *Social Psychology and Second Language Learning*. London: Edward Arnold.
2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). “Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions.” *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67.
3. Dörnyei, Z. (2001). *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Cambridge University Press.
4. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education.
5. Oxford, R. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Heinle & Heinle Publishers.
6. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Harvard University Press.
7. Brown, H. D. (2000). *Principles of Language Learning and Teaching*. Longman.
8. Ellis, R. (1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford University Press.